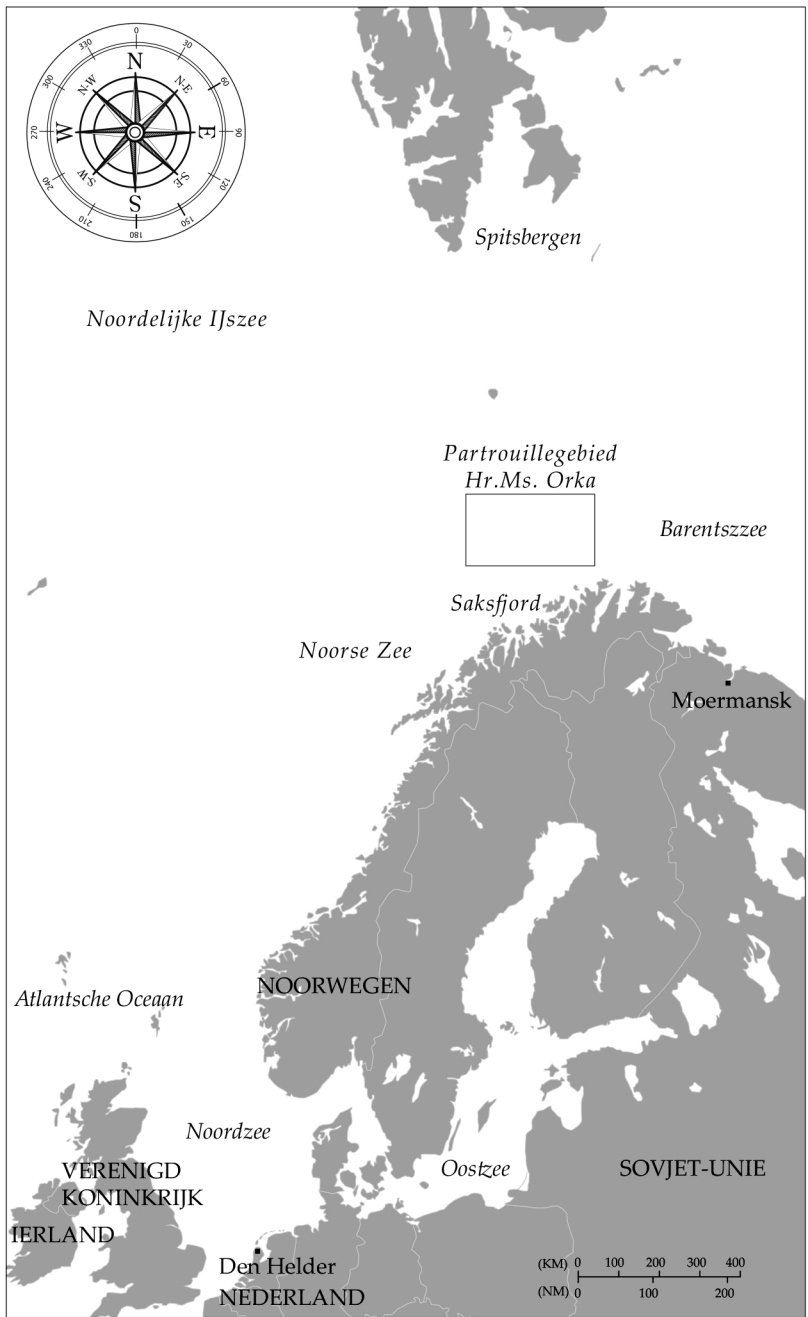

Orka

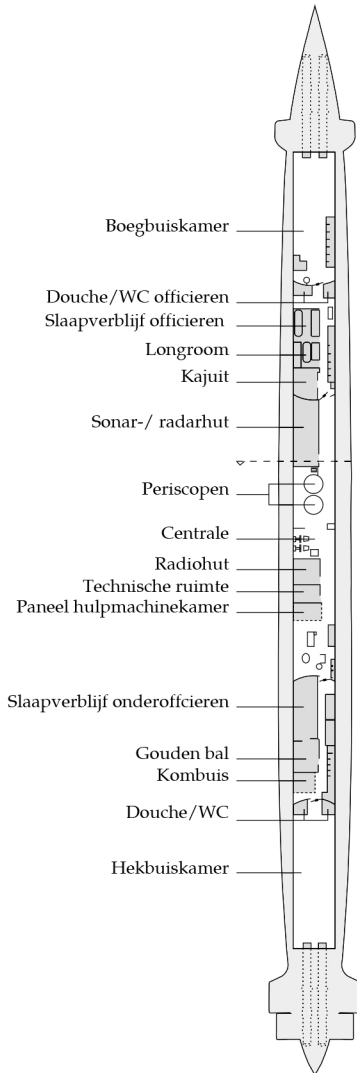
Jaime Karremann

Marineschepen.nl

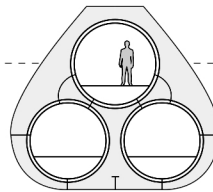

Driecilinderonderzeeboot Hr.Ms. Orka

Lengtedoorsnede
bovenste cilinder

Dwarsdoorsnede

Specificaties

Lengte: 79,5 m
Breedte: 7,8 m
Snelheid boven water: 14,5 kts
Snelheid onder water: 17 kts
Max. duikdiepte: 200 m
Bemanning: 67 man

1

Augustus 1980

Misschien zou het niet letterlijk zo gezegd worden, maar Ed van Haaren wist dat dit z'n laatste kans zou zijn. Hij ging iets dichterbij het raam staan en terwijl hij een klein slokje nam van de net ingeschonken koffie, schoot zijn blik over de onderzeeboten aan de kade. Het kantoor van de commandant Onderzeedienst, de kajuit genoemd, bood een perfect uitzicht op het gebeuren rond Hr.Ms. Orka, een van de drie binnenliggende onderzeeboten.

Eigenlijk had hij van dit moment moeten genieten. Het absolute hoogtepunt van Eds marineloopbaan stond op het punt te beginnen: zijn eerste patrouille als commandant van een onderzeeboot. Nooit zou hij méér verantwoordelijkheid krijgen dan straks tijdens de geheime operatie met Hr.Ms. Orka. Zelfs als hij ooit admiraal zou worden.

Ed was vorige week vijfendertig geworden en vanaf het moment dat hij twaalf jaar geleden begonnen was bij de Onderzeedienst, werd hij voorbereid op een mogelijke functie als onderzeebootcommandant. Na al die jaren en de loodzware commandantenopleiding was hem het commando toevertrouwd over een van de zwaarste en meest geheime wapens van de Nederlandse staat.

Zijn aktetas stond naast hem en zat vol met ultrageheime documenten over de Sovjetmarine, die hij zojuist tijdens de briefing van de inlichtingendienst had gekregen. Veel van die informatie mocht niemand behalve hij weten, zelfs zijn officieren niet. Jaren had Ed naar dit moment toegewerkt, al het andere – zelfs zijn gezin – kwam op z'n minst op de tweede plaats. Nu was het zover. En straks, vele meters onder water en duizenden kilometers van huis,

zou hij oog in oog kunnen komen te staan met de gewapende arm van de supermacht die als tegenstander werd gezien van het Vrije Westen. Afgesloten van de buitenwereld was het Ed die dan in een splitsecond beslissingen moest nemen.

Eds vingers plakten aan het schoteltje, hij had geen vlinders maar een knoop in z'n maag. Naarmate het moment dichterbij kwam, dacht hij steeds vaker aan wat er een jaar geleden gebeurd was. Een incident waar Ed niet meer aan herinnerd wilde worden, maar hij wist dat niet iedereen daar rekening mee wilde houden.

‘Goed dat je nog even tijd had,’ zei de commandant Onderzee-dienst, of de COZD zoals hij werd genoemd.

Ed schrok uit zijn gedachten en draaide zich om naar de COZD die hem na de inlichtingenbriefing had gezegd mee te lopen naar zijn kajuit. Net als Ed had hij het zomertenuue aan: een wit overhemd met korte mouwen en een nette donkerblauwe broek.

‘Ga zitten, Ed,’ zei de COZD en hij wees naar de grote bruin-leren fauteuils in de hoek van het kantoor.

Met tegenzin ging Ed zitten. Hij zakte tot zijn irritatie diep weg in de onhandige fauteuil, het leer voelde onprettig koud aan tegen z'n blote onderarmen. De COZD, Van den Broek, liet zich in zijn stoel vallen en stak een sigaar op. De warme augustuszon scheen tussen de lamellen door op de gouden gallons met vier dikke strepen die op de schouders van Van den Broek rustten. Hij was kapitein ter zee, twee rangen hoger dan Ed, die luitenant ter zee der 1^e klasse was. Ze kenden elkaar al langer, de onderzeeboot-gemeenschap was niet zo groot. Ed had meerdere keren met Van den Broek gevaren, toen de COZD zelf nog commandant van een onderzeeboot was en Ed een jongere officier.

‘Wat vond je van de briefing?’ vroeg Van den Broek en nam een trek van z'n sigaar.

‘Prima.’ Ed wist dat Van den Broek hem niet voor een gezellig

praatje pot in de kajuit had geroepen. Hij hoopte dat de man snel ter zake zou komen. ‘En interessant.’

Van den Broek leunde naar achteren en keek Ed met samengeknepen ogen aan, terwijl hij de rook langzaam uitblies. ‘Ed, je weet dat deze operatie erg belangrijk is.’

‘Jazeker. Die nieuwe Sovjetonderzeeboot...’

Van den Broek ging rechtop zitten. ‘Nee, voor jou persoonlijk Ed. Kijk, wat er vorig jaar is gebeurd neem ik je persoonlijk niet eens zo kwalijk. Het mag niet gebeuren, maar het kan wel een keer voorkomen. Belangrijkste is dat ik je een goeie vent vind. Als mens en als onderzeebootman. Maar er zijn anderen die jou minder goed kennen en zich afvragen waarom andere commandanten in het verleden na soortgelijke incidenten wel zijn overgeplaatst en jij niet. Ik zeg niet dat ik je bescherm tegen hen. Je hebt ervan geleerd en ik weet zeker dat het niet nog een keer gaat gebeuren. Toch, Ed?’

‘Nee.’ Ed schoof ongemakkelijk heen en weer in z’n stoel.

‘Je weet van de personeelstekorten die we hebben. De Zwaardvis is nog in de Middellandse Zee en de Tijgerhaai is in onderhoud. En de problemen met de Potvis hoef ik je niet uit te leggen.’ De COZD liet een stilte vallen, waardoor Ed zeker wist dat dit gesprek de verkeerde kant op ging. Van den Broek ging verder. ‘De Orka is helemaal opgewerkt en heeft een zo goed als gevulde bemanningslijst.’ Van den Broek keek Ed nu strak aan. ‘Zorg ervoor dat deze operatie perfect verloopt. Ik wil je tussentijds niet op de verbinding hebben met problemen, of erger. Ik wil niet dat ik anderen hoor over jouw patrouille. Niemand. Je loopt over zes weken de haven weer binnen, na een letterlijk en figuurlijk geruisloos verlopen patrouille. Dan zal je loopbaan hierna ook een stuk prettiger vooruitzicht hebben.’

Ed was niet verrast, toch was deze waarschuwing pijnlijk. Want wat dacht de COZD dan? Natuurlijk was hij er zelf op ge-

brand om een perfecte prestatie neer te zetten. Zeker geen toestanden, geen detectie door Sovjets of Amerikanen of wie dan ook en hopelijk heel veel inlichtingen. ‘Ik heb het begrepen,’ zei Ed vlak, en daarna half grappend: ‘Misschien kom ik wel terug met ontzettend veel inlichtingen over die nieuwe Sovjetonderzeeboot.’ Als ik met iets unieks terugkom, hoor ik nooit iemand meer over de Potvis zeuren, dacht hij, en meteen zag hij het weer voor zich: chaos, vallende bemanningsleden, gewonden...

‘Laat die onderzeeboot nou!’ Van den Broek sloeg met vlakke hand op de armleuning. ‘Zorg eerst voor een gewone degelijke patrouille, dan sta ik niet voor lul dat ik je er niet gelijk heb uitgegooid! Daarna zien we wel of je dat eskader van de Sovjets kan onderscheppen of een of andere nieuwe onderzeeboot tegenkomt.’ Van den Broek stond op en liep naar zijn bureau. ‘Ed, ik moet naar Den Haag. Er is gedoe met de bouw van de Walrus. Ik zal je er verder niet mee lastigvallen. Ik wens je heel veel succes en hou ’m heel.’

Dat laatste werd wel vaker gezegd tegen commandanten voor vertrek, maar Ed van Haaren voelde dat het deze keer meer betekende. ‘Natuurlijk commandant. Tot over zes weken.’

2

Er zijn mensen die van de zee houden vanwege de geur, de uitgestrektheid, de kleuren of de ruigheid. Ed was inmiddels lang genoeg commandant om vooral van de zee te houden omdat hij dan weg was van het gedoe en gezeur in Den Helder. Als de trossen los waren, was hij vrij. Met zijn boot en zijn zevenenzestig bemanningsleden.

Dat heerlijke gevoel van vrijheid voelde hij nu sinds het vertrek uit de marinehaven. Zijn nette uniform hing gelukkig weer in de kast en had hij verruild voor het kaki werkpak, dat bestond uit een dik katoenen overhemd en broek. Net als bij ieder ander op de Orka lagen Eds rangonderscheidingstekens, die op de schouders hoorden, in een la. Op zee draaide het niet om hoeveel strepen je had, hier ging het om je expertise.

De koers was sinds vertrek onophoudelijk noord. Ed leunde tegen de zwarte rand van de brug van Hr.Ms. Orka. De brug was niet meer dan een soort kuip, hoog op de toren van de onderzeeboot. Ed had hier voor hij commandant werd vele uren doorgebracht als officier van de wacht. Steeds als ze boven water voeren, werd de boot gevaren vanaf de brug, ondanks dat de roerganger vele meters beneden in de commandocentrale zat. Urenlang had hij hier samen met een matroos als uitkijk op die paar vierkante meter gestaan, waar vaak nog een of twee extra man een frisse neus kwamen halen. Soms werd er gezwegen, maar meestal werden de meest uiteenlopende gesprekken gevoerd. Over thuis, over buitenlandse havens, over het personeelsbeleid, het kon van alles zijn. Ed had bovendien ontzettend veel gelachen op de brug. Hij had er ook genoten van het fantastische uitzicht over de zee of van de ontelbare sterren. Dat waren de voordelen van een open brug.

Maar Ed had er ook in de sneeuw en hagel gestaan, of tijdens een storm waarin enorme golven over de brug sloegen. Het comfort kwam in die barre weersomstandigheden van een kop koffie met een plastic folie eroverheen, en de wetenschap dat je het leed deelde met een matroos die net zo koud en doorweekt was. Wat waren dat ellendige uren geweest op dit open stukje onderzeeboot, dacht Ed. Toch had hij het nooit willen missen.

Vanmiddag werden de mannen op de brug niet op de proef gesteld door de weersomstandigheden. Het was eind augustus, de Noordzee was vlak en het was heerlijk warm. De zon scheen op de drie mannen. De officier van de wacht, luitenant ter zee der 2^e klasse Pascal Pieters, en zijn uitkijk, matroos Jan Velmer, hadden het niet bepaald druk. Naarmate de onderzeeboot verder naar het noorden koerste, nam het scheepvaartverkeer steeds verder af. Alleen aan de westelijke horizon voer nu nog een schip bijna parallel aan de koers van de Orka.

‘Kun je al zien wat voor schip het is?’ vroeg Pascal aan de uitkijk. Ed glimlachte. Het leven op zee was zo nu en dan flitsend, maar veel vaker traag. Zeker als er weinig scheepvaartverkeer was, lagen verveling en verslapping van de aandacht op de loer. Goed dat Pascal zichzelf en de uitkijk scherp probeert te houden, dacht hij. Eenmaal onder water was het aan Ed om zijn mensen continu bij de les te houden.

Voor de zoveelste keer zette de uitkijk de verrekijker aan z’n ogen en met z’n ellebogen steunend op de rand van de brug keek hij lang naar het onbekende schip. ‘Hij komt maar heel langzaam dichterbij. Volgens mij is het een koopvaarder.’ Uiteindelijk zei Jan: ‘Ik denk dat ik twee kranen zie.’

‘Aye, houd ’m in de gaten,’ zei Pascal.

Op de brug werd verder gezwegen. De scherpe boeg van Hr.Ms. Orka sneed met 9,5 knopen door de golven. In tegenstelling tot de nieuwe Zwaardvisklasse-onderzeeboten, hadden de

driecilinder-onderzeeboten geen ronde neus. Ze stamden af van onderzeeboten uit de Tweede Wereldoorlog die een boeg als die van een schip hadden. Hoewel Hr.Ms. Orka als vijfde driecilinder pas dertien jaar oud was, was het ontwerp een stuk ouder. Het idee van drie cilinders stamde uit de tijd dat men niet de technieken kende om één cilinder nog sterker te maken om zo dieper te kunnen duiken. Door twee kleinere cilinders naast elkaar te plaatsen, die ruimte boden aan de machines en batterijen, en een derde cilinder daarboven met werkruimtes en verblijven, kon men een boot bouwen die grotere dieptes haalde dan andere onderzeeboten.

Ed keek van de toren naar het schuim op de golven die de onderzeeboot veroorzaakte. Golf na golf. Nog een dagje boven water. Dan waren ze noordelijk genoeg om onder water te gaan, waar de Noordzee diep genoeg was. Tot dat moment kon hij ontspannen, al lukte dat nog niet helemaal.

‘Mannetje luchten?’ vroeg de roerganger in de centrale via de spreekbuis aan de brug.

‘Akkoord!’ riep de officier van de wacht.

Vrij snel verscheen iemand in de opening van het luik. Het was Mark Willemsen, een van de telegrafisten. ‘Goedemiddag commandant!’ zei hij. Het viel Ed op dat Mark nauwelijks buiten adem was na de lange klim.

‘Hoi Mark,’ antwoordde Ed kort.

‘Jezus, wat een gezonde lucht hier,’ zei Mark terwijl hij zich half omdraaide en een sigaret opstak. ‘Kan ik nog iemand blij maken met een peuk?’

Pascal en Jan namen het aanbod direct aan.

‘Ik ben gestopt,’ zei Ed terwijl hij z’n hand omhooghield. Ed had het dossier over de jongen doorgenomen toen Mark vlak voor het zomerverlof aan de bemanning van de Orka was toegevoegd. Hij had gelezen dat de nieuwe telegrafist zesentwintig jaar was en direct na de korporaalsopleiding op de Orka was geplaatst. Hij

werkte al negen jaar bij de marine, maar de Orka was zijn eerste onderzeeboot. Ed had goede verhalen over hem gehoord. Hij wist dat de marine een enorm tekort had aan telegrafisten en was blij dat hij een goede aan zijn team had kunnen toevoegen.

‘Zo Mark, je eerste echte reis met een onderzeeboot. Ben je er klaar voor?’ vroeg de officier van de wacht. Ed draaide zich weg van de mannen en sloot zijn ogen voor de zon.

‘Zeker. Ik ben er helemaal klaar voor!’ hoorde hij de telegrafist enthousiast antwoorden.

‘Officier van de wacht,’ zei de uitkijk opeens. Ed hoorde dat de jongen zich weer aan bakboordzijde bevond. ‘Het is een koopvaarder. Ik zie twee laadkranen.’

‘Roger. Geef maar door aan de centrale,’ reageerde Pascal.

‘Commandant,’ zei Mark, ‘is het tijdens de patrouille ook mogelijk om het persnieuws van Scheveningen Radio te ontvangen? Dat wordt elke dag om 16.10 uur uitgezonden...’

Ed bleef met z’n gezicht naar de zon staan. ‘Dat weet ik. En nee, als we in het patrouillegebied zijn, gaan we geen persnieuws uitluisteren.’

‘O,’ zei Mark en hij was even stil. ‘Als we toevallig rond die tijd met de diesels de batterijen gaan opladen, kunnen we misschien de sprietantenne opzetten?’

Ed draaide zich om. ‘Overdag gaan we niet snuiveren, dan kan ieder toevallig passerend Sovjetvliegtuig de snuivermast zien. Voorkomen dat we niet gedetecteerd worden lijkt me belangrijker dan nieuws over voetbal of dat Luv’ toch verdergaat zonder Patty Brard, vind je niet Mark?’ vroeg hij geïrriteerd. ‘Het is operationeel varen op een onderzeeboot. We hebben geen tijd voor dat soort randzaken.’

Mark zweeg.

‘Heren, snelle wacht nog,’ zei Ed. Hij zette een stap in de opening van het boventorenluik en begon aan de afdaling richting de commandocentrale. Het was maar goed dat de briefing zo zou beginnen.

Op de tafel in de longroom, het verblijf van de officieren, lag een grote kaart. Op de twee banken aan weerszijden van de tafel zaten zes mannen op elkaar gedrukt; er was maar net ruimte voor hen, de tafel, banken en de kast met een kleurentelevisie en Hi-Fi stereo-cassette-deck. Het geheel was ingeklemd tussen twee wanden. Een rechte wand, die de longroom scheidde van het gangpad dat van voor naar achteren door de boot liep en, aan de andere kant, de kromme wand van de drukhuid, die de kwetsbare inhoud van de onderzeeboot beschermde tegen de immense watermassa. De mannen, de meeste in kaki werkpakken, andere in de blauwe variant, waren daar uiteraard niet mee bezig. De Orka was hun thuis, hun dagelijks leven. Ze praatten over de start van de voetbalcompetitie en de kansen voor AZ'67 komend seizoen.

‘Ik wil graag beginnen met de briefing voor de patrouille,’ onderbrak Ed de gesprekken. ‘Operatie Caravan. Vraag me niet waar die vreemde naam vandaan komt, maar de Marine Inlichtingendienst houdt van dit soort namen. Ons doel is het verzamelen van inlichtingen over de Sovjetmarine. En er zit wat interessants aan te komen voor ons. Daar kom ik zo op.’ Hij pauzeerde even. Behalve de luchtbehandeling was het zachte gekraak van de onderzeeboot te horen doordat de boot langzaam op en neer bewoog op de steeds langer wordende deining.

‘Momenteel varen we hier.’ Ed strekte zijn arm over de tafel en legde zijn vinger op een leeg stuk zee tussen Schotland en Noorwegen in, op de grens van de Noordzee en Noorse Zee. ‘We gaan morgen onder water en zetten koers naar dit gebied waar we de patrouille zullen uitvoeren.’ De commandant beschreef op de kaart met zijn vinger een groot vierkant ten noorden van Noorwegen. De box waar de onderzeeboot gedurende de opgegeven periode in moest blijven.

‘Onze box grenst aan de Barentszee,’ vervolgde Ed. ‘Dat wil dus zeggen dat we de meest oostelijke area hebben gekregen die

voor ons mogelijk is. De Barentszee mogen we niet in.’ Hij keek op naar de mannen die aan tafel zaten. Stuk voor stuk jonge gezichten, twintigers.

‘Volgens de Marine Inlichtingendienst is er de nodige activiteit in onze patrouille-area. Om te beginnen zijn er twee Sovjetfregatten onderweg vanuit de Middellandse Zee naar het noorden. Zij zijn gespot bij Gibraltar en zullen al vrij snel na ons bij de Noordkaap aankomen. De verwachte koerslijnen staan in dit document van de stafofficier operaties van de Onderzeedienst.’ Ed hield een dun stapeltje papieren omhoog. ‘Momenteel is er ook een Sovjeteskader met de helikoptercarrier Moskva, een Kresta II-kruiser, twee torpedobootjagers en een tanker in de Barentszee aan het oefenen. De verwachting is dat zij in de loop van september koers om de zuid zullen zetten. Dan kunnen we ze onderscheppen. Heel interessant voor ons. Zeker de Moskva. Maar veel interessanter, en wat mij betreft voor ons het belangrijkste doel, is een nieuwe dieselelektrische onderzeeboot van de Sovjets. Russische naam: Skatov. Er is nog geen NAVO-codenaam voor omdat we nog niet weten of het een verbeterde versie is van de Tangoklasse of een geheel nieuwe boot. Er is weinig over bekend. Zeker is wel dat hij conventioneel wordt voortgestuwd, waterverplaatsing ongeveer drieduizend ton. Dus een stuk groter dan wij. Het is ook een nieuwe sub, dus we zullen verdomd goed moeten uitkijken. Ik ga ervan uit dat zijn sensoren een stuk beter zijn dan wat we tot nu toe gewend zijn. Dus, en dan kijk ik even naar de oudste officier, Wim, ik wil geen rammeltje op deze ouwe boot horen. Laat de schipper en z’n mannen alles extra goed vastzetten want als we iets willen bereiken, moeten we muisstil zijn. Volgens de intel die we hebben is de kans groot dat die Skatov de Barentszee gaat verlaten voor tests in de Noorse Zee. Dit is echt onze kans om met goud thuis te komen. Ik weet zeker dat de Amerikanen hem ook nog niet hebben.’